

Oikeusministeriö

LAUSUNTO ARVIOMUISTIOON VIITTOMAKIELILAIN TARPEESTA

Taustaa

Oikeusministeriön arviomuistiossa viittomakielilain tarpeesta on tarkasteltu viittomakielisten oikeuksia ja niiden toteutumista. Tällä hetkellä viittomakielisten oikeudet perustuvat erityisesti perustuslain 17 §:ään, jonka mukaan kaikilla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Erityisesti laissa mainitaan saamelaiset alkuperäiskansana sekä romanit. Viittomakielisistä todetaan erikseen seuraavasti: ”Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.”

Oikeusministeriön arviomuistion taustalla on Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan sisältyvä kirjaus: ”Kehitetään viittomakielisten oikeuksien toteutumista ja selvitetään mahdollisuus säätää viittomakielilaki.” Viittomakielilain taustaa ja tarvetta on käsitelty myös aiemmin, esim. vuonna 2010 ilmestyneessä selvityksessä *Suomen viittomakielen kielipoliittinen ohjelma* (Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus) sekä vuonna 2011 valmistuneessa mietinnössä *Viittomakielisten kielelliset oikeudet* (Oikeusministeriö).

Arviomuistiossa esitetyt vaihtoehdot viittomakielisten oikeuksien parantamiseksi ovat seuraavat: 1) nykyisen lainsäädännön toimivuuden ja soveltamisen parantaminen, 2) olemassa olevan lainsäädännön kehittäminen tai 3) erillisen viittomakielilain säätäminen. Opetushallitus esittää lausuntonaan näistä vaihtoehdoista seuraavaa:

Nykyisen lainsäädännön toimivuuden ja soveltamisen parantaminen

Lainsäädännön toimivuuden ja soveltamisen parantaminen on Opetushallituksen mielestä tarpeellista viittomakielisten oikeuksien toteutumisen kannalta, koska viittomakielisten asemaan vaikuttavia päätöksiä tehdään useilla eri hallinnonaloilla. Lainsäädännön toteutumista voisi edesauttaa myös hallinnonalojen yhteisen viittomakieliasiain neuvottelukunnan perustaminen, jota Opetushallitus esitti jo vuonna 2011 lausunnossaan työryhmämuistioista *Viittomakielisten kielelliset oikeudet*. Ongelmana tällä hetkellä

on se, että viittomakielisten palveluiden kehittäminen ei ole selkeästi minkään hallinnonalan päävastuulla.

Arviomuistiossa viitataan myös viittomakieliseen oppimateriaalin vähäisyyteen. Opetusministeriön työryhmämuistiossa *Viittomakielinen kirjasto* esitettiin vuonna 2007 ratkaisuna tähän sitä, että Opetushallitukselle osoitettaisiin valtion budjetissa vuosittain määräraha tuottaa ns. vähälevikkistä oppimateriaalia myös viittomakieliseen opetukseen. Opetushallitus voisi siirtää oppimateriaalmäärärahan esim. Kuurojen Liitolle samaan tapaan kuin saamenkieliseen oppimateriaalituotantoon tarkoitettu määräraha myönnetään Saamelaiskäräjille.

Olemassa olevan lainsäädännön kehittäminen

Toisena vaihtoehtona arviomuistiossa pidetään olemassa olevan lainsäädännön kehittämistä. Vaikka eri alojen lainsäädäntöön sisältyy erilaisia määräyksiä viittomakielisten oikeuksista, ei ole olemassa sellaista yleislakia, joka takaisi esimerkiksi viittomakielen käytön viranomaisissa tai tuomioistuimissa. Opetuslainsäädäntöön sisältyy viittomakieltä koskevia säädöksiä.

Opetushallitus pitää tärkeänä sitä, että lainsäädännössä viittomakielisten asemaa eri kouluasteilla täsmennettäisiin. Perusopetuslain (628/1998) 10 §:n 2 momentin mukaan kuulovammaisille tulee tarvittaessa antaa opetusta myös viittomakielellä. Hallituksen esityksen (HE 86 /1997) perusteluiden mukaan ”ainakin viittomakieltä ensimmäisenä kielenä oppineille kuuroille opetus tulee antaa viittomakielellä”. Lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa ei vastaavaa velvoitetta ole. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen osalta säännös on väljempi myös perusopetuksessa. Perusopetuslain 12 §:n 2 momentin mukaan ”Äidinkielenä voidaan huoltajan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä”. Jos opetus annetaan viittomakielellä, on yleensä selvää, että äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärä on myös viittomakieli. Perusopetuksen tuntijakoasetuksen (1435/2001) 8 §:n 5 momentin mukaan viittomakielen opetus järjestetään äidinkieleen ja kirjallisuuteen sekä muihin kieliin varatuilla tunneilla. Ongelmallista viittomakielisten kannalta on se, että he opiskelevat samalla tuntimäärällä kuin muut oppilaat sekä viittomakieli äidinkielenä että suomi toisena kielenä -oppimäärät.

Opetuksen järjestämistä koulussa ohjaa valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laadittu opetussuunnitelma, joka on keskeinen perusopetuksen toteutumisen kannalta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2004 viittomakielisten oikeudet on otettu huomioon. Opetussuunnitelmassa ovat oppiaineina viittomakieli äidinkielenä ja suomi toisena kielenä. Oppiaineille on määritelty oppiainekohtaiset tavoitteet, keskeiset sisällöt ja päättöarvioinnin kriteerit. Opetushallitus uudistaa parhaillaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja myös niiden viittomakielisten opetusta koskevia osuuksia.

Opetuksen järjestämisen kannalta ongelmallinen on viittomakielisten ikäluokkien pienuus sekä vastaavasti oppilaiden ikäjakauman suuri vaihtelu. Oppilaat saattavat tulla kouluihin myös ainoina viittomakielisinä, jolloin vertaisryhmää ei ole. Viittomakielisten oppilaiden määrän lasku on yhteydessä onnistuneisiin sisäkorvaistuteleikkauksiin. Yhä useammat kuuroina syntyvät

lapset, joilla ei ole muita erityisvaikeuksia, hyötyvät istutteen antamasta tuesta. Sen sijaan lapset, joilla kuulovamman lisäksi on muita oppimiseen liittyviä vaikeuksia tai viivästymää kehityksessään, tarvitsevat entistä vahvemmin erityistä tukea ja siihen liittyvää osaamista. Useimmiten juuri nämä lapset ovat myös niitä, joiden kohdalla viittomakielen merkitys kielellisten taitojen kehittämisessä on ratkaiseva.

Tulevaisuudessa viittomakielisen oppimisympäristön turvaaminen on haaste. Tärkeää on varmistaa, että niillä oppilailta, jotka viittomakielistä opetusta tarvitsevat, olisi siihen mahdollisuus. Opetushenkilöstön viittomakielen taidon ylläpitäminen ja vahvistaminen on tärkeää, jotta kaksikielisyyden tavoite olisi mahdollista saavuttaa.

Arviomuistiossa kiinnitetään aiheellisesti huomiota siihen, että viittomakieliset luetaan usein erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden piiriin eikä eri kieli- ja kulttuuriryhmiin. Tämä johtuu siitä, että viittomakieliset lapset luokitellaan erityistä tukea tarvitseviksi ja heillä useimmiten on erityisopetukseen otto- tai siirtopäätös. Jyväskylän yliopiston järjestämä viittomakielinen luokanopettajakoulutus ei kuitenkaan anna pätevyyttä toimia erityisluokanopettajan virassa kuurojen koulussa. Tähän asiaan tulisi kiinnittää huomiota, jotta valmistuvilla opettajilla olisi vaadittava kelpoisuus ja siten mahdollisuus työskennellä viittomakielisten lasten opettajina.

Opetushallitus pitää tärkeänä, että arviomuistiossa kiinnitetään huomiota viittomakielisten asemaan päivähoitoa koskevassa lainsäädännössä. Tällä hetkellä viittomakieliseen ryhmään pääsy varhaiskasvatuksessa on mahdollista vain suuremmissa kaupungeissa. Niiltä harvoilta viittomakielisiltä lapsilta, joita päivähoitossa on, puuttuu kielellinen vertaisryhmä ja kieltä taitava ja käyttävä aikuismalli. Viittomakielisten lasten kielellisten taitojen tukeminen ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden perehdyttäminen varhaiskasvatuksessa edellyttää konsultoivalta ja kouluttavalta taholta viittomakielisen yhteisön tuntemusta, viittomakielen taitoa ja laajaa pedagogista asiantuntemusta.

Opetushallitus tukee ehdotusta siitä, että viittomakieli lisättäisiin niiden kielten joukkoon, joiden opetukseen myönnetään erillistä valtionavustusta yleissivistävässä koulutuksessa. Tämä turvaisi viittomakielisten vanhempien kuulevien lasten mahdollisuuden saada koulussa äidinkieltä eli viittomakielen taidon ylläpitämiseen tähtäävää opetusta.

Erityislainsäädännössä tarvitaan tulevaisuudessa säädöksiä viittomakielen osalta myös yleisiä kielitutkintoja koskevassa lainsäädännössä, sillä viittomakieli tullaan sisällyttämään yhdeksi yleisten kielitutkintojen tutkintokielistä. Tällä hetkellä kuuroilla ei ole mahdollisuutta osoittaa kielitaitoaan kansalaisuutta haattaessa. Lisäksi virallista todistusta viittomakielen taidosta tarvitaan useissa ammateissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut vuosille 2013–2015 rahoituksen, joka mahdollistaa viittomakielen sisällyttämisen yleisten kielitutkintojen tutkintokieleksi. Kuurojen Liitto ja Kuurojen kansanopisto tekivät Opetushallituksen toimeksiannosta selvityksen vuonna 2011 siitä, miten heidän toteuttamiaan viittomakielen tutkintoja voidaan hyödyntää virallisen viittomakielen tutkinnon järjestämisessä.

Erillisen viittomakielilain säätäminen

Kolmantena vaihtoehtona arviomuistiossa esitetty erillinen viittomakielilaki olisi Opetushallituksen mielestä perusteltu erityisesti varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveystalvelujen näkökulmasta, joiden erityislainsäädännössä ei viittomakielisiä koskevia säädöksiä juuri ole. Erillinen viittomakielilaki takaisi sen, että erityislainsäädännössä ei olisi mahdollista ohittaa viittomakielisten oikeuksia. Varhaiskasvatukseen suunnatut toimenpiteet ovat äärimmäisen tärkeitä kielitaidon kehittymisen kannalta, koska kielenoppimisen herkkyysvaihe on varhaislapsuudessa.

Erillinen viittomakielilaki vahvistaisi Opetushallituksen näkemyksen mukaan viittomakielisten asemaa kieli- ja kulttuuriryhmänä eikä kohderyhmää tarkasteltaisi enää vammaisnäkökulmasta. Tämä on erityisen tärkeää ajatellen niitä kuurojen vanhempien kuulevia lapsia, joiden äidinkieli on viittomakieli.

Yhteenveto

Opetushallitus pitää tärkeänä sitä, että kaikkia edellä esitettyjä vaihtoehtoja edistetään rinnakkain. Jotta viittomakielisten oikeudet toteutuisivat nykyistä paremmin ja tasapuolisemmin eri hallinnonaloilla, tarvittaisiin todennäköistä myös erityistä viittomakielilakia. Siitä huolimatta on tärkeää, että viittomakielisten lainsäädäntöä kehitetään myös osana eri hallinnonalojen säädösjärjestelmää ja muuta kehittämistyötä eikä pelkästään erillisen lainsäädännön avulla.

Opetushallitus pitää kaikkien arviomuistiossa lueteltujen toimenpiteiden aloittamista yhtä aikaa hyvin haastavana. Niinpä tärkeimmät asiat tulisi priorisoida ja asettaa tavoitteet kiireellisyysjärjestykseen. On myös huomioitava, että kaikki tavoitteet edellyttävät toteutuakseen myös viittomakielisten omaa panosta ja halukkuutta sekä riittävää resursointia. Viittomakielisten ja kuurojen oman osallistumisen aktivointia tuetaan varmasti parhaiten heidän omien järjestöjensä kautta.

Opetushallitus kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että viittomakielisten tilastointia tulisi parantaa ja selkeyttää. Palveluiden suunnittelussa on hämäävää, kun termin *viittomakielinen* alle lasketaan varsin erilaisia ryhmiä ja määrittely vaihtelee eri yhteyksissä. Viittomakielisen kuuron tarpeet palveluiden suhteen ovat erilaiset kuin viittomakielisen kuulevan. Viittomakielisiä ovat myös kuurojen vanhempien kuulevat lapset, jotka voivat valita myös suomen tai ruotsin kielen palveluja käyttäessään.

Pääjohtaja

Aulis Pitkälä

Opetusneuvos

Leena Nissilä